

УДК 339.727

Чуницька І.І.*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансових ринків
Навчально-наукового інституту фінансів та банківської справи***Нізельська М.А.***студентка Навчально-наукового інституту
економіки, оподаткування та митної справи
Національного університету державної фіскальної служби України***Chunitska Irina***Doctor of economic sciences,
Professor of the Department of Financial Markets
NNI of Finance, Banking
University of the State Fiscal Service of Ukraine***Nizelska Maria***Student
NNI Economics, Taxation and Customs Affairs
University of the State Fiscal Service of Ukraine*

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

DIRECT FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE: PROBLEMS AND WAYS FOR THEIR DECISION

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано динаміку залучення іноземних інвестицій в Україну загалом та її регіони зокрема. Обґрунтовано важливість надходження іноземних інвестицій задля забезпечення конкурентоспроможного розвитку української економіки. Визначено проблеми, що стримують розвиток інвестиційної діяльності в регіонах. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інвестиційні потоки обслуговують економічно розвинуті регіони України, залишаючи поза увагою менш розвинуті, що посилює подальше збільшення регіональних диспропорцій та послаблює економічні взаємозв'язки між регіонами. Запропоновано комплекс заходів щодо активізації інвестиційної діяльності в регіонах України. Мета полягає в оцінюванні сучасного стану залучення іноземних інвестицій в національну економіку та аналізуванні обсягу іноземних інвестицій за галузевою та географічною структурою. Невирішеність цих проблем приводила й приводить до негативних наслідків як для іноземних інвесторів, які втрачають прибутки та змушені йти з українського ринку, так і для держави загалом внаслідок погіршення інвестиційного іміджу, скорочення робочих місць та зниження рівня життя населення.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, активізація інвестиційної діяльності, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, регіон.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализирована динамика привлечения иностранных инвестиций в Украину вообще и ее регионы в частности. Обоснована важность поступления иностранных инвестиций с целью обеспечения конкурентоспособного развития украинской экономики. Определены проблемы, сдерживающие развитие инвестиционной деятельности в регионах. В результате проведенного исследования установлено, что инвестиционные потоки обслуживают экономически развитые регионы Украины, оставляя без внимания менее развитые, что усиливает дальнейшее увеличение региональных диспропорций и ослабляет экономические взаимосвязи между регионами. Предложен комплекс мер по активизации инвестиционной деятельности в регионах Украины. Цель заключается в оценивании современного состояния привлечения иностранных инвестиций в национальную экономику и анализе объема

иностранных инвестиций по отраслевой и географической структуре. Нерешенность этих проблем приводила и приводит к негативным последствиям как для иностранных инвесторов, которые теряют прибыль и вынуждены уходить с украинского рынка, так и для государства в целом вследствие ухудшения инвестиционного имиджа, сокращения рабочих мест и снижения уровня жизни населения.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, активизация инвестиционной деятельности, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, регион.

ANNOTATION

The dynamics of attraction of foreign investments in Ukraine and its regions is analyzed. The importance of receiving foreign investments in order to ensure the competitive development of the Ukrainian economy is substantiated. The problems hindering the development of investment activity in the regions are identified. As a result of the study, it was found that investment flows serve the economically developed regions of Ukraine, neglecting the less developed, which exacerbates the further increase of regional disproportions and weakens economic interrelations between regions. A set of measures for activating investment activity in the regions of Ukraine is proposed. The identification of previously unsettled parts of the general problem consists in assessing the current state of attracting foreign investment into the national economy and analyzing the volume of foreign investment by industry and geographical structure. The unresolved nature of these problems has led to negative consequences for both foreign investors who lose their profits and are forced to leave the Ukrainian market and for the state as a whole as a result of deteriorating investment image, job cuts and lower living standards. Considered problems of foreign investment in Ukraine require urgent adoption of appropriate decisions and real steps from the central and regional authorities, which should be aimed at achieving parity between the short-term interests of some private foreign investors and obtaining long-term effects for the national economy and the population of Ukraine as a whole. The issue of ensuring high rates of economic growth and raising the level of well-being of the population has always been and remains a priority for any country. In today's conditions of acute shortage of domestic financial resources, it is foreign investments that can ensure the realization of these im-

portant tasks. Despite a large number of studies in this area and a lengthy and comprehensive coverage of investment issues in the literature, the issue of this issue continues to exist regarding the trend of uneven investment in foreign direct investment (FDI) in regions of Ukraine based on statistical analysis that only confirms need for further research.

Key words: foreign direct investment, investment activation, investment climate, investment attractiveness, region.

Постановка проблеми. В умовах поширення економічної кризи активізація інвестиційної діяльності стає одним з пріоритетних завдань, що вимагає невідкладного вирішення на всіх рівнях господарювання. Без розв'язання цієї задачі стають неможливими перспективи оновлення виробництва на якісно новому рівні, підвищення ефективності господарської діяльності, створення конкурентоздатної економіки світового рівня.

Важливим фактором забезпечення сталого розвитку економіки країни та становлення її позитивного іміджу на світовій арені є інвестиційна привабливість держави. Інвестування значною мірою впливає на вирішення соціально-економічних проблем, з якими стикається будь-яка країна. Нині проблема низького рівня капіталовкладень та відсутності припливу інвестицій є актуальною для України та потребує негайного вирішення.

Науковці визначають різні підходи до вирішення проблеми залучення іноземного інвестування для розвитку національної економіки загалом, проте менше уваги приділено комплексному аналізуванню й оцінюванню сучасного стану залучення іноземних інвестицій в національну економіку для підвищення її конкурентоспроможності, вирішення соціальних проблем суспільства та забезпечення добробуту нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню проблем залучення іноземних інвестицій в національну економіку приділяли такі вчені, як М.Д. Лесечко, А.О. Черемис, О.М. Черемис, які аналізували особливості інвестиційного клімату в Україні та його вплив на інвестиційні процеси. Вплив інвестицій на інноваційні процеси в країні розглядався в наукових працях О.Д. Данілова, А.С. Музиченка, Г.М. Філюк та інших вчених. Причини низького рівня інвестиційної активності досліджували В.М. Герзанич, В.В. Козик.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно оцінити сучасний стан залучення іноземних інвестицій в національну економіку та проаналізувати обсяг іноземних інвестицій за галузевою та географічною структурою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем залучення іноземного капіталу в економіку України та надання деяких рекомендацій щодо підвищення привабливості України для прямих іноземних інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі економічного відтворення прями іноземні інвестиції виконували багато важливих

суспільних функцій, сприяючи певній трансформації галузевої структури української економіки та притаманних їй відносин власності. Ці процеси відображені в диференціації прямих іноземних інвестицій за галузями національного господарства та країнах – донорах інвестицій.

В Україні іноземні інвестиції є визначальною передумовою розвитку національної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності, тому виникає необхідність зосередження уваги на питаннях іноземного інвестування. Особливої гостроти проблеми іноземного інвестування набувають саме зараз, коли українське суспільство, а не лише національна економіка, опинилось у стані загострення та поглиблення кризових явищ.

В умовах сьогодення українську економіку щонайменше на 50% можна визначати як тіньову, причиною чого є слабкість державних інститутів та законодавчої системи. Несприятливий інвестиційний клімат в Україні включає адміністративні перешкоди, складну систему ліцензування, високий рівень оподаткування та реструктурні функції податкової адміністрації. З огляду на це у світі є більш привабливі для інвесторів країни, ніж Україна, тому МВФ прогнозує зниження потоку інвестицій до країн Східної Європи. На сучасному етапі головним завданням для України є створення сприятливих умов для інвесторів. Важко робити довгостроковий інвестиційний прогноз, проте можна говорити про чинники, від яких буде залежати обсяг інвестицій. Якщо процес ефективних реформ буде продовжено, це стане важливим аспектом привабливості для іноземних інвесторів.

Стан залучення прямих іноземних інвестицій в Україні сильно ускладнює інвестиційну діяльність, оскільки наявний обсяг вкладень не забезпечує передумови економічного зростання й навіть повноцінного відтворення їх наявного стану. На інвестиційну привабливість сильно впливає не лише загальний стан економіки країни, але й умови ведення бізнесу, зокрема ступінь втручання держави та рівень корупції. За останні 10 років обсяг інвестицій із країн ЄС значно збільшився, щодо країн СНД спостерігається значне скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій. При цьому перспективи іноземної інвестиційної діяльності в Україні здебільшого визначаються обсягами та структурою вже накопиченого в країні іноземного капіталу. Зміну інвестиційного клімату найбільш зрозуміло демонструє динаміка інвестицій, особливо прямих іноземних інвестицій, яка вважається індикатором зміни рівня довіри та рейтингу країни. Економічна активність іноземних інвесторів в Україні незначна.

Так, у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами із 76 країн світу вкладено 1 630,4 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу).

Обсяг залучених від початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерно-

го капіталу) в економіку України на кінець 2017 року становив 39 144,0 млн. дол. США. Інвестиції спрямовуються в уже розвинені сфери економічної діяльності. Станом на кінець 2017 року найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність (26,1%), та підприємств промисловості (27,3%).

До основних країн-інвесторів належать Кіпр (25,6%), Нідерланди (16,1%), Російська Федерація (11,7%), Велика Британія (5,5%), Німеччина (4,6%), Віргінські Острови (Британія) (4,1%), Швейцарія (3,9%).

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у 2017 році складають 412,8 млрд. грн., що на 22,1% більше за обсяг капітальних інвестицій за відповідний період 2016 року.

Провідними сферами економічної діяльності за обсягами освоєння капітальних інвестицій у 2017 році залишаються:

- промисловість (33,1%);
- будівництво (12,3%);
- сільське, лісове та рибне господарство (14,0%);
- інформація та телекомунікації (4,1%);
- оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів (7,0%);
- транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність (8,7%);
- державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування (7,4%).

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 році освоєно 69,9% капіталовкла-

день. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,3%. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 12,7% капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 1,4% усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла складала 7,8%. Інші джерела фінансування становлять 2,9%.

Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не перебуває осторонь світових процесів, є досить інтегрованою у світове господарство, а порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

Слід відзначити, що в рейтингу агентства "Moody's Investors Service" Україна покращила свій кредитний рейтинг в міжнародному економічному списку. Він змінився із Саа3 до Саа2, що означає зміну прогнозу зі «стабільного» на «позитивний» [2, с. 157].

Так, на поліпшення показників вплинуло проведення структурних реформ в Україні, що допомогло країні впоратися з борговим навантаженням та поліпшити позиції на зовнішніх ринках. У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти, посівши 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 вона посідала 85 місце серед 138 країн) [3, с. 80].

Аналіз даних динаміки обсягів прямих іноземних інвестицій демонструє їх різке зниження з 2014 року, і за два роки воно сягнуло 42,7%. Якщо проаналізувати географічну структуру прямих іноземних інвестицій, то можна побачити, що найбільша їх частка припадає на офшорні країни, такі як Кіпр та Нідерланди.

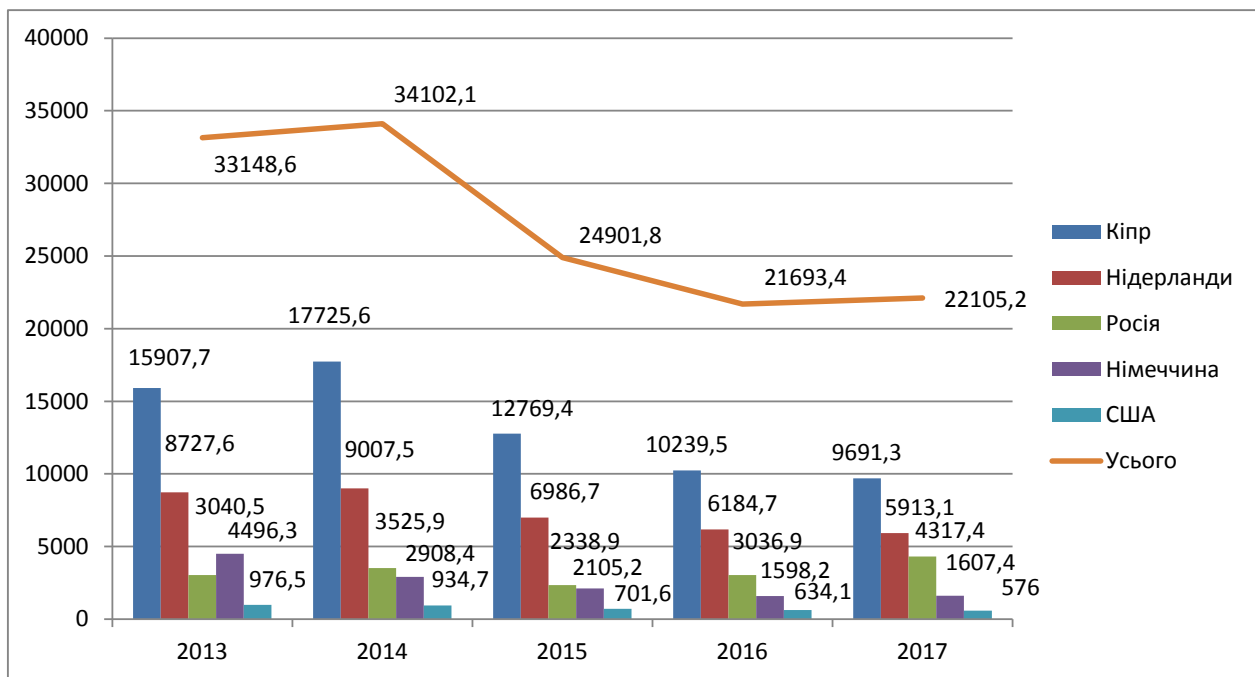

Рис. 1. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій

Висновки. На основі проведеного дослідження динаміки залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України можна зробити такі висновки.

1) Офшорні зони мають негативний вплив на економіку, оскільки туди відбувається значний відтік капіталу, що скорочує податкові надходження до бюджету. Фактично інвестиції з Кіпру, Нідерландів та інших офшорних країн є коштами, вилученими з бюджету України, заробленими через несплачені податки та хабарництво. Зазначені факти говорять про те, що треба встановити дуже жорсткі законодавчі рамки у відносинах з офшорними країнами та значно скоротити відтік капіталу й приплив звідти іноземних інвестицій [4].

2) Схожа ситуація спостерігається з інвестиціями з Російської Федерації, які також мають левову частку в структурі прямих іноземних інвестицій, проте насправді є реінвестиціями, тобто поверненим капіталом, що раніше був нелегально виведений з України [5].

3) Реальними завданнями українського уряду зараз має бути покращення інвестиційного клімату саме для провідних країн, а саме Європейського Союзу, США, Азійсько-Тихоокеанського регіону, залучення їх інвестицій, оскільки вони є економічно та інноваційно розвиненими. Для цього необхідно посилювати боротьбу з бюрократією, корупцією, реформувати податкову систему, зокрема запроваджувати пільгове оподаткування для тих іноземних компаній, що вкладають кошти в інноваційну сферу, тобто слід також модернізувати інноваційну інфраструктуру, яка зараз перебуває в занепаді. Створення інноваційних зон в Україні сприятиме стрімкому залученню додаткових іноземних інвестицій та підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

4) Економічне та інноваційно-інвестиційне зростання країни є можливим лише за умови стабільної політичної ситуації та припинення військових дій на сході України.

Задля подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним сьогодні є питання вдосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Низка позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснена.

1) Сьогодні в Україні створено правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

2) На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами.

Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

3) Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу [6].

Щодо можливих шляхів поліпшення інвестиційного клімату в Україні та активнішого залучення прямих іноземних інвестицій в пріоритетні сектори національної економіки доцільним є вжиття таких заходів:

- розбудова національної фінансової системи щодо створення механізмів довгострокового інвестиційного кредитування, конкурсного розподілу державних інвестиційних ресурсів, ефективною концентрації заощаджень населення для фінансування цілей економічного розвитку;

- прискорення реформування амортизаційної системи шляхом її лібералізації та посилення інвестиційної спрямованості;

- впровадження механізмів участі індивідуальних інвесторів в операціях на фінансовому ринку;

- створення надійної правової основи для стимулювання й залучення приватних інвестицій в інститути розвитку;

- розроблення плану дій щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку, розроблення регіональних планів підвищення інвестиційної привабливості областей з урахуванням особливостей їхнього ресурсного потенціалу;

- розвиток державно-приватного партнерства задля підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності;

- забезпечення постійної взаємодії органів виконавчої влади та підприємців, покращення інформаційного супроводу реалізації інвестиційних проектів;

- розвиток програм довгострокового кредитування індивідуальних інвестицій, зокрема, в підвищення енергетичної економічності житла, освіти, житлове будівництво [6, с. 123].

В результаті дослідження основних проблем та недоліків залучення іноземних інвестицій в Україну виявлено, що протягом усього періоду незалежності нашої країни головними «вузькими» місцями залишалися недосконалість законодавчої бази щодо регулювання інвестиційної діяльності та несприятливий інвестиційний клімат практично за всіма його базовими складовими.

Погіршення інвестиційного клімату в Україні на різних етапах розвитку інвестиційної діяльності пов'язано з розширенням та згортанням пільг для іноземних інвесторів, тобто низьким рівнем захисту їх комерційних інтересів. Також негативний вплив на інвестиційний клімат чинили такі фактори, як загальний незадовільний рівень соціально-економічного розвитку національної економіки, зокрема низький рівень життя населення; неефективна галузева структура залучення іноземних інвес-

тицій, де частка високотехнологічних та наукоємних виробництв протягом досліджуваного періоду була мінімальною; неоптимальна географічна й регіональна структура надходження інвестиційних ресурсів, результатом чого стала висока залежність від незначного числа зарубіжних країн-інвесторів та поглиблення нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України.

Невирішеність цих проблем приводила й приводить до негативних наслідків як для іноземних інвесторів, які втрачають прибутки й змушені йти з українського ринку, так і для держави загалом внаслідок погіршення інвестиційного іміджу, скорочення робочих місць та зниження рівня життя населення. Розглянуті проблеми іноземного інвестування в Україну потребують нагального прийняття відповідних рішень та здійснення реальних кроків органами центральної та регіональної державної влади, які мають бути націлені на досягнення паритету між короткостроковими інтересами окремих приватних іноземних інвесторів та одержанням довгострокових ефектів для національного господарства й населення України загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.05.2019).
2. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80> (дата звернення: 19.05.2019).
3. Інвестиційний клімат в Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 19 грудня 2013 року. URL: http://www.me.gov.ua/file/link/226937/file/Invest_klimat_19_12_2013.doc (дата звернення: 09.04.2019).
4. Шереметинська О.В., савчук І.В. Вплив офшорних зон на економіку України. *Економічний простір*. 2016. № 105. 58 с.
5. Коляда О.В. Іноземне інвестування в Україні на шляху інтеграції до світового господарства. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 1. С. 67–84.
6. Інформація щодо співпраці з інвесторами в рамках реалізації Національних проектів / Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами. URL: <http://www.ukrproject.gov.ua/page/nazva-rozdilu-z-dokumentami> (дата звернення: 20.05.2019).

REFERENCES:

1. Oficijnyj sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine] Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 05.05.2019).
2. Konceptija rozvytku derzhavno-privatnoho partnerstva v Ukraini na 2013–2018 roky (2018) [Concept of development of public-private partnership in Ukraine for 2013–2018] / Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80> (accessed: 19.05.2019).
3. Investycijnyj klimat v Ukraini / Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torghivli Ukrainy (2013) [Investment climate in Ukraine]. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Available at: http://www.me.gov.ua/file/link/226937/file/Invest_klimat_19_12_2013.doc (accessed: 09.04.2019).
4. Sheremetinskaya O.V. (2016) Vplyv ofshornykh zon na ekonomiku Ukrainy [Influence of offshore zones on the economy of Ukraine]. *Economic Space*, no. 105, pp. 58–66.
5. Kolyada O.V. (2016) Inozemne investuvannja v Ukraini na shljakhu integraciji do svitovogho ghospodarstva [Foreign investment in Ukraine on the way of integration into the world econom]. Collection of scientific works of the National University of the State Tax Service of Ukraine, no. 1, pp. 67–84.
6. Informacija shhodo spivpraci z investoramy v ramkakh realizaciji Nacionalnykh proektiv [Information on cooperation with investors in the framework of the implementation of National Projects] State Agency for Investment and National Projects Management. Available at: <http://www.ukrproject.gov.ua/page/nazva-rozdilu-z-dokumentami> (accessed: 20.05.2019).